

Nye sprogvarianter – en aarhusiansk bydialekt

Ditte Zachariassen

SAMTIDIG MED AT TRADITIONELLE DIALEKTER BLIVER BRUGT mindre og mindre i det meste af Danmark, opstår der nye sproglige varianter i særlige bymiljøer. De nye varianter er blevet kaldt *etnolekter* eller *multi-etnolekter*, da de findes i boligområder med stor etnisk og sproglig diversitet. I de sidste tredive år er der blevet fundet og forsket i disse varianter i en lang række nordeuropæiske storbyer, blandt andet København, Aarhus, Oslo, Stockholm, Malmø og Berlin.

På tværs af byer og lande har de nye varianter en række grammatiske fællestræk, som er interessante for sprogforskere, fordi de siger noget om, hvordan sprog udvikler sig generelt. Men varianterne har også særlige lokale karakteristika. En såkaldt maske-undersøgelse (*matched guide test*) af københavnske og aarhusianske taleres egne ubevidste sprogholdninger har vist, at de for forskere så iøjnefaldende fællestræk ikke opfattes som ens af talerne selv. Den stærke lokale forankring, talerne selv oplever, har givet mig inspirationen til at arbejde med de nye varianter ud fra et dialektperspektiv, og jeg har i den forbindelse antaget begrebet *bydialekt*.

En af fordelene ved at kalde det *bydialekt* frem for *etno-
lekt* eller andre betegnelser er, at man undgår at tillægge den sproglige variant noget særligt etnisk eller eksotisk. Siden forskningen i de nye varianter begyndte i 1990'erne, har de været mødt med både mistro og fascination, og folk har ofte gået op i deres eksotiske ophav, i deres eventuelle funktion som hemmeligt slangsprog eller i, om de repræsenterer en generel degenerering af alt, hvad der er dansk. De sociolingvistiske pointer, som forskere har brugt årtier på at fremvise – at det er systematisk og kompetent sprogbrug, at det er videnskabeligt interessante fænomener at studere, og at talerne bruger sproget kompetent og kreativt – synes indimellem at være spildt, når for eksempel politikere kalder det *pizzadansk* og mener, at sproglige organer som Modersmål-Selskabet og Dansk Sprognævn burde forhindre brugen af det.¹

Termen *bydialekt* kendes blandt andet fra studier i norske dialekter, hvor sproget i nogle landsdele er så forskelligt fra by til by, at man beskriver den enkelte bys særlige dialekt i kontrast til det regionale sprog. Sproglig variation følger ofte de sociale skel i samfundet, og det er derfor nærliggende i sprogforskningen at navngive varianterne derefter, for eksempel *gadesprog*, *højstatusprog*, *lavstatusprog* osv. Men den direkte kobling mellem sprog og sprogbruger kan give et forkeret billede af, hvordan forskellige varianter spreder sig. Den norske dialektforsker Agnete Nesse skriver derfor om sit arbejde med Bodø-dialekten, at

¹ Se for eksempel interview med Alex Ahrendtsen (DF) på TV2 20/08/2015: *Sprognævn skal slå ned på »pizzadansk«* samt Pia Quists artikel »Konstruktion af *perkerdansk* og danskhed i online debatter om multietnisk ungdomsstil« (udgivet 2015 i *Danske Talesprog*) om debatsporet til en artikel på berlingske.dk 17/10/2012.

[f]or å ha begrep som i større grad er knyttet til språk og ikke til språkbrukere, har vi valgt å bruke begrepene *bydialekt* og *lokalt riksmål*. (Nesse og Sollid 2010, 140)

I mit arbejde beskriver jeg en aarhusiansk bydialekt i kontrast til det lokale rigsmål, her østjysk. Østjysk følger i høj grad samme morfologi, syntaks, pragmatik og leksikon som resten af landets rigsmål og adskiller sig mest ved intonation og små udtaleforskelle. Det er vigtigt at understrege, at langt det meste af sprogbrugen i bydialekten er fuldstændig almindelig østjysk. I denne artikel vil jeg imidlertid beskrive to træk, som strukturelt adskiller sig fra øvrig østjysk. Det ene træk er et udvidet repertoire af ordstillingsmuligheder – et træk som er fundet på tværs af mange studier af nye bydialekter. Det andet træk er et særlig prosodisk mønster, som kun er beskrevet for den aarhusianske bydialekt.

De to beskrivelser bygger på data fra et korpus af cirka 40 timers lyd- og videooptagelser af naturlig interaktion i Aarhus Vest og Syd. Talerne er 10–30 år gamle, de har alle dansk som førstesprog, og de er alle vokset op i boligområder med stor sproglig og etnisk diversitet.

Ordstilling

Dansk og de fleste andre germanske sprog er med en grammatisk betegnelse *V2-sprog*, dvs. sprog, hvor det finitte verbum indtager andet felt i en fremsættende sætning, uanset hvilket element der indtager første felt.² Det ses for eksempel i disse

2 Feltskema-analysen er oprindeligt formuleret af den danske lingvist Paul Diderichsen i *Elementær dansk Grammatik* (udgivet i 1946 af Gyldendal) og revideret af Erik Hansen og Lars Heltoft i *Grammatik over det Danske Sprog* (udgivet i 2011 af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab). I denne artikel bruger jeg udelukkede den del af feltskemaet, som handler om fremsættende (deklarative) sætninger.

to sætninger med omtrentligt samme betydning:

- a. jeg ringede til banken i år
 b. i år ringede jeg til banken

I begge tilfælde står verbet *ringede* i andet felt. I a. står subjektet *jeg* i første felt, og i b. står adverbialledet *i år* i første felt, mens subjektet er rykket til tredje felt. Det, at subjektet rykker felt, kaldes i grammatikken for *inversion*. I de nye bydialekter findes der imidlertid en tredje mulig ordstilling, som ikke kræver inversion:

- c1. i år jeg ringede til banken

Sætninger, der følger samme mønster som c1., findes i næsten alle studier af nye bydialekter i germansk-talende områder, hvor standardsproget normalt beskrives som V2-sprog.

Adverbial-indledte sætninger

Den nye type ordstilling findes oftest i sætninger, der, som c1., er indledt med adverbialled, som beskriver tid, sted eller betingelser for sætningen. Adverbialledet kan bestå af enkeltord, længere led eller hele ledsætninger, som det ses i eksemplerne herunder, hvor adverbialledene er kursiverede.

- c2. *sen* jag har lunch (Stockholm)³
 c3. *morgen* ich geh arbeitsam (Berlin)
 c4. *i Norge* de spiser med venstre (Oslo)

3 Eksemplerne kommer fra studier af Natalie Ganuza (udgivet i Quist & Svendsen, 2010), Heike Wiese (2009), Bente A. Svendsen og Unn Røyneland (udgivet i Quist & Svendsen, 2010), Pia Quist (2008) samt mit eget studie.

- c5. *når man er i puberteten* man tænker mere (København)
 c6. *hvis man ikke afleverer alle de afleveringer* man kan ikke bestå (Aarhus)

Grammatisk acceptabilitet

Talerne af de nye bydialekter benytter og genkender den nye type ordstilling som regelmæssig og grammatisk korrekt. Det er blandt andet vist igennem et tysk studie af *grammatisk acceptabilitet*, en metode, hvor man opstiller en række sætninger for talerne og beder dem vurdere, hvilke der er grammatisk korrekte. I det tyske studie kunne talerne af de nye bydialekter fuldstændig sikkert udpege sætninger med ordstilling som c1. blandt sætninger med tilfældige grammatiske fejl.

Andetsprogstilegnelse

Den nye form ligner det, vi kender som et typisk andetsprogstræk, en form, som talere, der er i gang med at lære dansk, bruger, indtil de får lært sproget helt. Men det er vigtigt at understrege, at talerne i studierne af nye bydialekter ikke er i gang med at lære dansk eller et af de andre sprog; de har talt det hele deres liv. Et svensk studie har desuden vist, at talerne langt oftest anvender standardsproglig ordstilling, som a og b ovenfor, og at ordstilling som c er kvantitativt sjælden. Formen er formentlig opstået med inspiration fra andetsprogstalere, men den anvendes i dag uafhængigt af oprindelsen.

Lempede restriktioner

Den grammatiske regelmæssighed og acceptabilitet giver os grund til at formode, at talerne veksler mellem de tre former på en måde, som understøtter hovedbudskabet i sætningen: Hvad er i fokus? Og hvor væsentligt er dette fokus?

Det, at der er opstået så ens træk i forskellige byer og lande, er interessant ud fra et generelt sprogforskningsperspektiv,

fordi det viser os, at sprog, der ligner hinanden – som de germanske sprog gør – udvikler sig i samme retning uafhængigt af hinanden. Den parallelle udvikling skyldes selvsagt ikke, at nogle fra Oslo har besøgt deres fætre i Berlin eller Aarhus og udbredt den nye type ordstilling. Udviklingen skyldes i stedet et velkendt faktum inden for sprogforskning: At grammatiske restriktioner bliver mindre, når sprogvarianter opstår i et miljø med sprogkontakt, hvilket netop er tilfældet for de nye bydialekter, der alle er opstået i boligområder med stor etnisk og sproglig diversitet. En lempelse af grammatiske restriktioner gør det muligt at bruge sproget mere fleksibelt, i forhold til hvad taleren ønsker at have i fokus.

Mangelsyn og skriftsprogsbias

Den nye type ordstilling kaldes nogle gange *manglende inversion*, en terminologi taget fra studier i andetsprogstilegnelse. Der er imidlertid grund til at betragte den nye form i sin egen ret: som det, den er, i stedet for ud fra, hvad den mangler. Desuden findes der, især i talesprog, andre måder end inversion til at fremhæve væsentlige elementer i en sætning. Et eksempel er d., hvor *i år* er givet fokus ved at indsætte leddet før selve sætningen, som så indledes med *der*.

d. i år *der* ringede jeg til banken

Ordstillingen i d. er meget hyppig i alt dansk talesprog, både i traditionelt dansk og i de nye bydialekter. Studier af dansk talesprog, det vil sige studier baseret på data fra naturligt forekommende samtaler, har vist, at ordstillingen i d. er langt hyppigere end a. og b., som jo ellers er dem, der fokuseres på i skriftsprogsgammatikken. Hvis vi i stedet sammenligner c1. med dansk talesprog d., så ligner de hinanden mere.

Der er selvfølgelig en væsentlig forskel mellem c1. og d., da d. har *der*, som er en anaforisk reference – det vil sige et ord, der refererer til det foregående – i første felt, mens c1. har et selvstændigt led, *i år*, i første felt. I stedet for *manglende inversion* kan sætninger som c1. måske bedre beskrives som en komprimeret form, hvor subjektet *jeg* får lov til at stå på referencen *der*'s plads.

Objekt-indledte sætninger

Adverbial-indledte sætninger er langt hyppigst i datasætterne med ny ordstilling, men indimellem støder vi på andre former. I mit data fra Aarhus har jeg fundet eksempler på objekt-indledte sætninger som e1.-e3. De er sjældnere, men de findes på tværs af talere og bydele, og de er grammatisk interessante, fordi de viser os at, taleren i endnu højere grad har udvidet sprogets syntaktiske muligheder.

- e1. *de der penge* vi skal bruge *dem* på noget fælles
- e2. *opgave sekshundredeti* jeg får *den* til fjortentusind
- e3. *halvdelen af de fag man har haft* man skal ikke bruge *det*

De objekt-indledte sætninger følger et lidt andet mønster end de adverbial-indledte, idet objektet er repræsenteret to gange i sætningen, som i e1.: *de der penge* og *dem*. I talesprogsordstillingen fra d. er det fremflyttede led også repræsenteret to gange: *i år* og *der*. Man kan sige, at de objekt-indledte sætninger i endnu højere grad ligner standarddansk sprog og derfor endnu mindre kan kaldes »manglende inversion«.

En typisk indvending, når jeg viser disse eksempler på skrift, er, at sådan kan man da også sige på almindeligt dansk, hvis man holder en lille pause, så det første led bliver en slags kategori for resten af sætningen: *De der penge (pause)*

vi skal bruge dem til noget fælles. Men der er ingen pause, og der er ingen lydlige tegn på genstart eller sætningsdeling. Det er de lydlige træk, der bidrager til, at sætningen lyder anderledes, og forskellen er tydelig, når eksemplerne høres frem for læses.

Spaghettiret

Det er stadig uklart, præcis hvilke semantiske og pragmatiske funktioner de nye slags ordstillinger kan have. Er der sproglige sammenhænge, hvor de nye former ikke kan bruges? Er der interaktionelle sammenhænge, hvor de nye former giver sætningen en anden betydning?

En af de talere, jeg arbejdede tæt sammen med under mit studie, Bilge på 21 år, blev meget interesseret i lingvistik og grammatik. Udover at assistere i indsamlingen af selve optagelserne bidrog hun med sine egne grammatiske observationer:

Hvis min mor siger, vi skal have spaghettiret til aftensmad, så kan jeg sige: *det kommer jeg ikke til at spise* eller jeg kan sige: *det der kommer jeg ikke til at spise*. Den sidste måde viser, at jeg virkelig mener det. Men hvis jeg siger: *det der jeg kommer ikke til at spise det*, så mener jeg virkelig, at det aldrig kommer til at ske. Hundrede procent.

Ud fra Bilges beskrivelse lyder det til, at den nye type ordstilling har en udpegende (deiktisk) funktion, hvor objektet i første felt bliver genstand for særlig opmærksomhed. Nu kan vi jo selvfølgelig ikke bygge en grammatisk beskrivelse på én talers egen opfattelse af sit sprog; det ville svare til at skrive en hel grammatikbog kun baseret på mine egne eksempler. Men det kan være et fint sted at starte for at opstille en hypotese, som vi kan teste.

Prosodi

I den aarhusianske bydialekt bruges der et særligt prosodisk mønster, som tilsyneladende ikke findes i de københavnske bydialekter. Det prosodiske mønster er kendetegnet ved, at nogle ord udtales med tryk på flere stavelser end i normalt østjysk. Da prosodi er svært at vise på skrift, har jeg fået tilladelse af to talere til at lægge korte klip ud, som jeg vil anbefale læseren at lytte til. Lydklippene kan høres på Modersmål-Selskabets hjemmeside via dette link: bit.ly/dz-lydfiler.

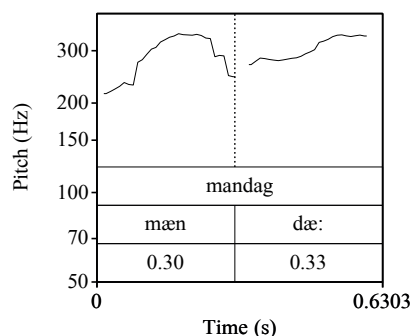
Det første lydclip kommer fra Zuuz, som er i gang med at forklare en pædagog, hvornår han går til fodbold:

f. Fodbold

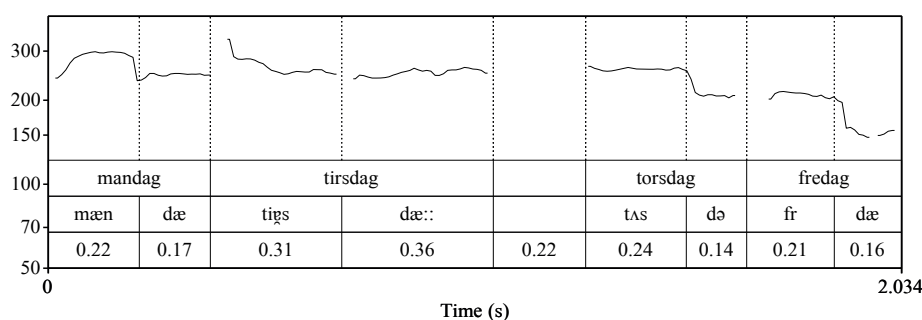
1. Zuuz nu spiller jeg fodbold 'man'da:g↗
2. Pædagog har du det som valgfag eller hva
3. Zuuz ja nu spiller jeg fodbold 'mandag 'tirs'da::g 'torsdag 'fredag↘

I den skriftlige gengivelse af de fem ugedage er tryk vist med et apostrof-lignende tegn: ', toneskift er vist med pile, og forlængelse er vist med kolon : . Vi kan se, at *mandag* i første linje og *tirsdag* i tredje linje udtales med tryk på begge stavelser i ordet. På almindeligt østjysk ville disse ord kun have én trykstærk stavelse.

Når en stavelse lyder trykstærk på dansk, skyldes det typisk, at den har enten forhøjet toneleje eller forlænget lyd. På lydbil-
 lederne herunder ses tonehøjde (pitch) og stavelseslængde (time) for de fem ugedage. Her ser vi, at der i det første *mandag* er stigende tonehøjde på *-dag* (se pitch-aksen, Figur 29, s. 319), og at i *tirsdag*

Figur 29. Udtalen af mandag

Figur 30. Udtalen af mandag ... fredag

er varigheden af *-dag* (0,36 sekunder) længere end alle andre stavelser (se tids-aksen, Figur 30, s. 320). Dette prosodiske mønster med stigende intonation og tryk på en uventet stavelse findes i flere hundrede eksempler i mine optagelser fra Aarhus Syd og Vest. Det bruges både af talere med etsprogede og tosprogede forældre, det bruges både af børn og voksne, og det bruges i mange forskellige sammenhænge: Når man forklarer regler i brætspil, når man fortæller historier fra byture, når man giver vejvisning i telefonen, når man hjælper hinanden med lektier og i mange andre situationer.

Det prosodiske mønster kaldes nogle steder for *fortsætterintonation* og beskrives som en måde, taleren kan signalere, at han vil beholde ordet. I eksempel f. kan vi forestille os, at Zuuz ønsker at beholde ordet for at færdiggøre sin oprensning af ugedage. Men vi kan også se, at han i første omgang ikke får lov at beholde ordet, fordi pædagogen bryder ind med et opklarende spørgsmål. I min samling af eksempler ser det ud til, at under halvdelen af talerne faktisk får lov til at fortsætte og beholde turen uafbrudt. Prosodien kan altså ikke udelukkende have funktion som *fortsætterintonation*.

Samtaleanalyse

For at se mere detaljeret på, hvilken funktion prosodien kan

have, har jeg anvendt metoden samtaleanalyse, hvor man kigger på de mikroskopiske dele af en samtale for at se, hvilken *aktivitet* der foregår. Viser taleren gennem brug af genstart og pauser, at hun taler om noget problematisk? Viser modtageren, at han lytter efter og er enig – eller forsøger han at overtage turen? Den samtaleanalytiske metode anvendes af sprogforskere som Mie Femø Nielsen, som forsker i virksomhedskommunikation, og Jakob Steensig, som forsker i samtale sprogets grammatik.

Det har vist sig, at samtale sproget følger en helt nøjagtig grammatik, som vi endnu kun er i gang med at beskrive – se for eksempel www.samtalegrammatik.dk, hvor Jakob Steensigs forskningsgruppe løbende publicerer resultater. Samtale sprogets grammatik er interessant for sprogforskere, fordi det ser ud til at være lige så regelmæssig som skriftsprog, bare meget mere komplekst. Traditionelt beskæftiger samtaleanalysen sig ikke specifikt med sproglig variation og sammenligning af forskellige dialekter, men metoden er velegnet til at finde ud af, hvilken funktion et bestemt grammatisk træk kan have i en samtale. For eksempel er der lavet danske studier, som viser, at ja udtalt på en indånding har en anden betydning og funktion end ja på udånding, og at hva udtalt med forskellige vokallyde har forskellige betydninger og funktioner.⁴

Samtaleanalysen arbejder udelukkende med naturligt forekommende samtale, og den slags tale er ofte meget mere komplekst at arbejde med end enkeltsætninger. Der er ofte mange talere, overlappende tale, genstart, baggrundsstøj, bevægelser og blikretning, som også skal tages med i analysen. For at anskueliggøre alle de mikroskopiske dele anvender samtaleanalysen

4 Se for eksempel Maria Jørgensens artikel »'Hvad' i dansk talesprog« og Jakob Steensigs artikel »Hvornår kan ja stå alene efter ja/nej-spørgsmål?«, begge på www.samtalegrammatik.dk/referencer.

et omfattende transskriptionssystem. I eksemplerne herunder anvendes udvalgte dele af systemet: Overlap angives med [], hurtig tale angives i > < , høj tale med KAPITÆLER, grinende tale omkranses af ☺, beskrivelse af udvalgte bevægelser angives i { }, pausers varighed angives i parentes, f.eks. (0.2), og indånding angives med flyvende punktum ·hhh.

Lister og tidsforløb

Den særlige stigende og trykstærke prosodi, som er beskrevet ovenfor, findes ofte på steder med opremsninger. Det kan være i forklaringer, hvor den bruges til at opdele ting på en liste, sådan som vi så i eksempel f., hvor Zuuz opremser ugedage med særlig prosodi; først når han kommer til den sidste ting på listen, *fredag*, udtales det med faldende intonation (se pitch-aksen, Figur 30, s. 320), som er almindelig på østjysk.

Prosodien findes også ofte i historiefortællinger, hvor den bruges til at opdele tidsforløb. Et eksempel ser vi i g., hvor Melissa fortæller sin ven en sjov historie om, hvordan det lykkedes hende at snyde til skolens motionsdag. Her falder den særlige prosodi på to enstavelsesord: *sån* og *her*, som udtales med stigende intonation og en markant forlængelse.

g. Motionsdag

1. Melissa jeg løb så:n↗
2. Ven EOW⁵ hvordan [tog de fraværet
3. Melissa [jeg løb op
4. Ven tog de fraværet
5. Melissa >ja<
6. jeg løb sån op he:r↗
7. og så løb jeg sån ind (0.2) over
8. ☺ i stedet for gå hele vejen rundt↘ ☺

5 Eow er en diskursmarkør som bruges nogenlunde som *hallo* eller *hey*.

I eksemplet sikrer den særlige prosodi ikke Melissa fortsættelse, idet hendes ven skifter emne med et opklarende spørgsmål: *hvordan tog de fraværet* (linje 2). Melissa accepterer i første omgang ikke emneskiftet, hun fortsætter sin historie i linje 3. Først da venen stiller spørgsmålet en gang til i linje 4, svarer Melissa med et hurtigt >ja< og går derefter tilbage til sin fortælling. Fortællingen afsluttes med en grinende punchline *i stedet for gå hele vejen rundt* med faldende intonation.

I nogle eksempler er vi nødt til at se på multimodale elementer, såsom deltagernes bevægelser, for at kunne forstå forskellige sprogdeles funktioner. Et eksempel på dette ses i h., hvor Zuuz' liste af tidsforløb afbrydes af, at hans ven skubber til modtageren, pædagogen, så hun mister opmærksomheden på Zuuz' fortælling.

h. Gift før

1. Lillebror vi har to to så tre ni brødre
2. Pædagog hvad så hvor mange er I i alt
3. → Zuuz nej mand vi er min far har været gift 'fø'ør ↗
4. Ven {skubber sig ind på bænken hvor pædagogen sidder}
5. Zuuz [han fik øh]
6. Pædagog [{vender sig mod Ven}]
7. sidder du og fylder
8. Ven ☺ hehehe ☺

Sammenhængen er, at Zuuz og hans lillebror forklarer, hvem de er i familie med i klubben. Zuuz' lillebror siger, at de er ni brødre, og pædagogen, som er vikar og ikke kender alle børn i klubben endnu, spørger overrasket, om det kan passe. Pædagogen efterspørger altså selv en forklaring, men da Zuuz begynder at give forklaringen – at de forskellige brødre kommer fra forskellige ægteskaber – bliver pædagogens opmærksomhed

afbrudt af Zuuz' ven, som med en fysisk handling, at skubbe til pædagogen, lykkes med at skifte emne. Senere i samtalen viser det sig, at vennen også er en del af det komplekse familiemønster, og at han generelt er en meget reserveret person, der værner om sit privatliv. Vi kan forestille os, at vennen, da han hører Zuuz bruger den særlige prosodi, forudser en lang fortælling eller liste over familien, og at han med vilje afbryder fortællingen, for at denne pædagogvikar ikke skal få alt for meget at vide om ham. Sådanne hypoteser kan vi danne ud fra viden om samtaledeltagernes sociale relationer sammenholdt med viden om de enkelte sprogtræks funktion.

Kollaborativ historiefortælling

Overordnet ser det ud til, at den særlige prosodi høres af modtageren som *noget skal fortsætte*. Zuuz' ven forudser, at en forklaring skal fortsætte, og ønsker at afbryde den. Melissas ven forudser, at en fortælling skal fortsætte, og ønsker at indskyde et opklarende spørgsmål. I det næste og sidste eksempel skal vi se en modtager, som gætter på, at taleren inviterer hende til at fortsætte. Den slags invitationer kaldes i samtaleanalysen for *kollaborativ historiefortælling*, det vil sige historier, hvor to eller flere talere skiftes til at komme med input til den samme fortælling.

I eksempel i. (som du kan høre på lydklippet på Modersmål-Selskabets hjemmeside via dette link: bit.ly/dz-lydfiler) taler vennerne Lizz og Charlie om, at de gerne vil lære nye mennesker at kende, men det er svært, fordi man tit kommer til kun at snakke med dem, man kender i forvejen. Her udtales ordet *kender* i linje 6 med den særlige prosodi.

i. En eller anden du kender

1. Charlie jeg er heller ikke >go til det jo hvis<

2. jeg ikke kender nogen overHOVedet
 3. så kan jeg godt finde ud af at snakke
 4. [med dem nogengange]
 5. Lizz [jaer men det >lige præcis det<]
 6. hvis du er sammen med en eller anden du 'kend'er↗
 7. ·hhh
 8. Charlie [så havde jeg ikke gjort sån↘]
 9. Lizz [sån e- bare EN]
 10. bare hvis du sammen med en du kender
 11. ·hh
 12. Charlie så er det sådan OKAY
 13. så begynder du og hænge fast på den person↘

Den særlige prosodi kommer på et tidspunkt, hvor Lizz netop har overtaget turen fra Charlie. I linje 8 forsøger Charlie at tage turen tilbage:

6. hvis du er sammen med en eller anden du 'kend'er↗
 7. ·hhh
 8. Charlie [så havde jeg ikke gjort sån↘]

Charlies ytring kommer på et sted, hvor Lizz' tur syntaktisk set ikke er færdig: En *hvis*-sætning som i linje 6 skal normalt afsluttes med en *så*-sætning, og denne giver Lizz først i linje 13: *så begynder du at hænge fast på den person*. Lizz har holdt en kort pause med en indånding ·hhh (linje 7), og Charlie leverer nu en mulig afslutning på Lizz' *hvis*-sætning; *så havde jeg ikke gjort sådan↘* med faldende intonation.

Kollaborativ historiefortælling er et meget almindeligt træk i samtalesprog, og talere har forskellige måder at vise, at de giver plads til, at andre kan komme ind. Det kan for eksempel være udånding, blikretning eller ordsøgning som *hvad er*

det nu det hedder. Det interessante ved eksempel j. er, at det ser ud til, at den særlige prosodi i bydialekten kan opfattes som endnu et af disse tegn. Fra tidligere dele af samtalen ved jeg, at Lizz og Charlie ikke kigger på hinanden, mens de taler. De ligger udenfor og kigger på stjerner på ryggen ved siden af hinanden. Blikretning er altså ikke en måde, Charlie kan bruge til at vide, om hun må bidrage til historien. I stedet hører hun den særlige prosodi som et tegn på, at hun må bidrage.

Hvorfor grammatik?

Den nye bydialekt i Aarhus har afvigelser fra generelt østjysk på næsten alle lingvistiske niveauer. Ud over de to syntaktiske og prosodiske karakteristika, jeg beskriver her, er der mange flere karakteristika, som jeg kunne ønske at undersøge.

Fonologisk: Konsonantlyden /t/ udtales nogle steder som /tj/, for eksempel i /latjin/ og /tjitjusind/ (*latin* og *titusind*), og andre steder som almindeligt /t/. Hvad kan det fonologiske system være her?

Morfologisk: For nogle ord afviger det grammatiske køn fra generelt østjysk, for eksempel *en æg* og *min hus*. I generelt dansk er grammatisk køn tildelt stort set arbitrært. Er der her tale om en systematisering af det grammatiske køn?

Leksikalsk: Den nye bydialekt er præget af en række småord, som ikke findes eller ikke bruges på samme måde i generelt østjysk. For eksempel *lak*, *yani*, *eow* og *brormand*. Desuden bruges det karakteristisk aarhusianske *ikkå* meget hyppigt. Det er mit indtryk, at det bruges langt hyppigere af talerne af den nye bydialekt end af jævnaldrende talere i andre bydele. Hvad betyder de nye ord rent semantisk? Og hvordan anvendes de pragmatisk?

Pointen i at beskrive de grammatiske detaljer er at undgå at fremstille bydialekterne som eksotiske fænomener. Jeg tror,

at øget fokus på disse strukturelle, og måske lidt »kedelige« vinkler, vil gøre det mere legitimt at omtale de nye dialekter som netop det: dialekter, der ligesom alle andre dialekter er grammatisk korrekte inden for deres egen systematik. Og hverken mere eller mindre eksotiske end alle andre dialekter.

Litteratur

- Nesse, A., og H. Sollid (2010) »Nordnorske bymål i et komparativt perspektiv«. *Maal og Minne* (1), 137–158.
- Nielsen, M.F., og S.B. Nielsen (2005) *Samtaleanalyse*. Samfundslitteratur.
- Nortier, J., og B.A. Svendsen (red.) (2015). *Language, Youth and Identity in the 21st Century – Linguistic Practices across Urban Spaces*. Cambridge, UK: Cambridge UP.
- Quist, P. (2008) »Sociolinguistic approaches to multiethnolect: Language variety and stylistic practice«. *International Journal of Bilingualism* (12), 43–61.
- Quist, P., og B.A. Svendsen (red.) (2010) *Multilingual Urban Scandinavia: New Linguistic Practices*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Steensig med flere: K. Brøcker, M. Hamann, M. Jørgensen, S.B. Lange, N.H. Mikkelsen og J. Steensig (2012). »Samtalesprogets grammatik. Fire fænomener og nogle metodiske overvejelser«. *NyS* (42), 10–40.
- Wiese, H. (2009) »Grammatical innovation in multiethnic urban Europe. *Lingua* volume (119:5), 782–806.